

Kindisme en anti-kindisme na Korczak: Kinderrechten tussen vooroordeel en SMECC-model

Citation for published version (APA):

Willems, J. C. M. (2012). Kindisme en anti-kindisme na Korczak: Kinderrechten tussen vooroordeel en SMECC-model. In H. Brouwers, & T. Cappon (Eds.), *Het verlangen naar een betere wereld; Een hoopvol perspectief voor kinderen en opvoeders in moeilijke situaties* (pp. 37-55). Narratio. Jaarboek Janusz Korczak Stichting No. 2012

Document status and date:

Published: 01/01/2012

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 05 May. 2023

Kindisme en anti-kindisme na Korczak: Kinderrechten tussen vooroordeel en SMECC-model

Jan CM Willems

Eerdere versie in: Helma Brouwers en Theo Cappon (red.), *Het verlangen naar een betere wereld*, Jaarboek 2012, Janusz Korczak Stichting, Amsterdam 2012 (in druk)

Door zijn leven en zijn dood voor en met kinderen blijft Korczak ons de vraag stellen: hoe staat het met de rechten van het kind in jouw land, in jouw tijd, in jouw leven? Korczak vraagt ons wat anno 2012 voor kinderen en hun rechten is bereikt. Wat kunnen wij antwoorden? Waar zijn wij op de weg van kindisme: vooroordelen, geweld en wreedheid tegen kinderen, naar anti-kindistische wetgeving en beleid op de vijf krachtlijnen van het SMECC-model?

Inleiding: kindisme

Antisemitisme, racisme en seksisme zijn bekende begrippen – begrippen ook die ons met huiver vervullen. Na de Tweede Wereldoorlog kwamen er vanuit de Verenigde Naties (VN) twee specifieke verdragen tot stand om deze ‘-ismen’ uit te bannen: het Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Rassendiscriminatie (het VN-Rassenverdrag van 1965) en het Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Discriminatie tegen Vrouwen (het VN-Vrouwenverdrag van 1979). Even eeuwenoud als antisemitisme, racisme en seksisme – maar als begrip nieuw – is *childism*, kindisme: vooroordelen, geweld en wreedheid tegen kinderen.

Dankzij Elisabeth Young-Bruehl beschikken we sinds kort over een gedegen analyse van kindisme als individueel en maatschappelijk vooroordeel tegen kinderen. Begin dit jaar verscheen van haar hand het boek *Childism: Confronting Prejudice Against Children*, uitgegeven door Yale University Press (hierna: Young-Bruehl 2012). Het is verplichte literatuur voor elke onderzoeker en activist op het gebied van kinderrechten, maar ook voor beleidsmakers, ouders en al degenen die met en voor ouders en kinderen werken. Young-Bruehl, die eind 2011 kort vóór het verschijnen van haar boek op 65-jarige leeftijd overleed, was psychoanalytica en een erkend deskundige op het gebied van *Prejudice Studies*, de wetenschappelijke bestudering van vooroordelen. Haar boek *Childism* uit 2012 is een vervolg op haar in 1996 verschenen werk *The Anatomy of Prejudices*. Zij won prijzen met haar biografieën van Hannah Arendt en Anna Freud en haar boek *Why Arendt Matters*.

Voor wie het boek *Childism* nog niet gelezen heeft, zal het begrip *childism* eerder verbazing oproepen dan het soort afschuw of huiver dat uitgaat van de begrippen seksisme, racisme en antisemitisme. Samenlevingen, en vooral ouders, willen toch het beste voor hun kinderen? Hoe kindvriendelijk, of juist giftig voor het kind-zijn en de gezonde ontwikkeling van kinderen, zijn die samenlevingen echter? Hoe navrant groot is niet de omvang van kindermishandeling: in rijke landen geschat op grofweg tien procent – per jaar. Hoe te verklaren dat ondanks onze rijkdom en kennis nog steeds één

op de drie jonge kinderen niet veilig is gehecht? Op zijn minst moeten daar structurele verschijnselen, structurele tekorten, aan ten grondslag liggen.

In het verleden heb ik voor die structurele fenomenen en tekorten begrippen voorgesteld die min of meer aan *childism* verwant zijn, namelijk *parentiarchie* (Willems 1992) en *transgenerationele discriminatie* (Willems 1998), korte tijd later verkort tot *transisme* (Willems 2000a, 2000b).¹ Net zoals patriarchie (kort gezegd: bezitsmacht van mannen over vrouwen en kinderen) verwijst parentiarchie (kort gezegd: bezitsmacht van ouders over kinderen) als term naar de, in maatschappelijke structuren verankerde, daderkant van vooroordelen, wreedheid en geweld. Het begrip seksisme verwijst weliswaar meer of mede naar de slachtofferkant, maar daarbij denken we wel aan vrouwen als groep waarop het patriarchale vooroordeel zich richt, maar niet aan kinderen. Ook bij de term ‘huiselijk geweld’ denken we in de eerste plaats aan geweld tegen vrouwen, en pas in tweede instantie ook aan kindermishandeling.

Transgenerationele discriminatie, in verkorte vorm transisme, verwijst naar vormen van achterstelling en buitensluiting die van generatie op generatie worden doorgegeven. Het is een begrip dat meer vanuit mensenrechten is beredeneerd, en vanuit onze kennis over de transgenerationele overdracht van (jeugd)trauma's en onveilige gehechtheid, dan vanuit de studie van vooroordelen (*Prejudice Studies*). Maar los daarvan komen ook bij de term transisme kinderen als slachtoffergroep, als groep waarop de vooroordelen van volwassenen zich bewust of onbewust richten, onvoldoende in beeld. Bij het begrip *childism* ligt dat anders. Dit begrip is in de zeventiger jaren van de vorige eeuw al eens voorgesteld door twee psychiaters, echter zonder veel succes. Wellicht dat één van hen, Jack Westman, daarom het begrip *juvenile ageism* – leeftijddiscriminatie tegen jeugdigen – introduceerde (Westman 1994). “Juvenile ageism,” schrijft Westman, “verwijst naar de opvatting dat kinderen het bezit van hun ouders zijn, en geen burgers.” En hij voegt daaraan toe dat het “net zo kwaadaardig is als racisme, en net zo alomtegenwoordig als seksisme” (Westman 2011, p. 347).

In de literatuur zijn nog andere termen te vinden waarmee vooroordelen en discriminatie tegen kinderen, dan wel machtsmisbruik van volwassenen ten opzichte van kinderen, worden aangeduid zoals *anti-youth racism* (anti-jeugdracisme) en *adultisme*, of de variant *adultocentrisme*. Young-Bruehl noemt dit ‘out-of-focus-woorden.’ Zij is van mening dat de term *childism* geschikter is om ons politiek bewust te maken en beter is om te onderzoeken wat de onderliggende oorzaken of motieven zijn waardoor volwassenen er niet in slagen kinderen te koesteren, te voldoen aan hun (emotionele, sociale en morele) ontwikkelingsbehoeften en hun rechten te respecteren (Young-Bruehl 2012, pp. 6 en 8). In navolging van Young-Bruehl zal ik voortaan ook het begrip *childism* hanteren, dat ik vanaf hier als kindisme zal aanduiden.

Young-Bruehl definieert kindisme als “een vooroordeel tegen kinderen op grond van de overtuiging dat zij bezit zijn, en kunnen (of zelfs moeten) worden beheerst, onderworpen of onzichtbaar gemaakt om de behoeftes van volwassenen te dienen” (Young-Bruehl 2012, p. 37). Zij ziet in deze overtuiging dezelfde narcistische, hysterische en obsessieve trekken terug die ook worden waargenomen bij respectievelijk seksistisch, racistisch en antisemitisch bevooroordeelde mensen. Haar analyse op dit punt is boeiend en overtuigend, maar het zou het bestek van deze bijdrage te buiten gaan om er hier verder over uit te weiden.

¹ Hieraan kunnen nog twee door de auteur geïntroduceerde begrippen worden toegevoegd, namelijk *ouderschapslibertinisme* (Willems 1998) en *privacycultuur* (Willems 1998, 2000c). Voor een derde term: *bloedband-ideologie*, zie het Naschrift bij deze bijdrage.

Vooroordelen – ook waar het om (de eigen) kinderen gaat – tonen een gebrek aan respect, afgunst of haat die met de eigen geestelijke gesteldheid of het eigen verleden, in het bijzonder traumatische jeugdervaringen, te maken hebben (Young-Bruehl 2012, pp. 37 en 54; vergelijk ook Willems 1998, pp. 473 e.v.). Een psychische gesteldheid en voorgeschiedenis die niet worden onderzocht, bewerkt en waar mogelijk verwerkt, maar waarvan de negatieve inhoud en gevoelens op een specifieke groep worden geprojecteerd en ‘uitgeleefd.’ De vraag is dan in hoeverre een maatschappij zich tegen deze vooroordelen kant en wetten en beleid hanteert die bijdragen aan bewustwording, educatie en geestelijke gezondheid. En die tegelijk de slachtoffers weerbaar maken en beschermen. Niet alleen materiële armoede in arme landen (denk bijvoorbeeld aan kinderarbeid) maar ook geestelijke en emotionele armoede in rijke landen, onder meer tot uitdrukking komend in vooroordelen, kunnen van generatie op generatie worden doorgegeven bij ontbreken van moreel leiderschap van regeringen en van wetten en beleid die er paal en perk aan stellen. Niet onaannemelijk is dat kindisme ten grondslag ligt aan tal van andere discriminerende ‘-ismen’ zoals antisemitisme, racisme en seksisme, maar ook homofobie en islamofobie. In de woorden van Darcia Narvaez (2012): *“Prejudice against children may be the most widespread of prejudices – likely the one from which all others spring.”*

Anti-kindisme

De hierboven genoemde VN-verdragen uit 1965 en 1979, het Rassenverdrag en het Vrouwenverdrag, verplichten tot respectievelijk anti-racistische en anti-seksistische wetgeving en beleid. Maar wat als kinderen het slachtoffer worden van het ‘niet geleefde leven’ van volwassenen? Er is sinds 1989 wel een VN-Kinderrechtenverdrag (in de officiële vertaling: Verdrag inzake de Rechten van het Kind), maar in hoeverre is dat een verdrag om kindisme uit te bannen, een verdrag dat verplicht tot anti-kindistische wetgeving en beleid? Als het concept kindisme al zo onbekend is, wat kunnen we op dit vlak dan van het Kinderrechtenverdrag verwachten?

Het Kinderrechtenverdrag van 1989 gaat uit van het kind als subject van rechten. Het kind zien als subject van rechten in plaats van als (ouderlijk) bezit, is natuurlijk een belangrijke eerste stap. Zoals alle VN-mensenrechtenverdragen kent het Kinderrechtenverdrag een toezichthoudend orgaan, het zogenaamde Comité inzake de Rechten van het Kind, samengesteld uit onafhankelijke deskundigen die diverse rechtssystemen en culturen vertegenwoordigen. Dit Comité zetelt in Genève en vaardigt vandaaruit Algemene Aanbevelingen (zogenaamde *General Comments*) uit voor alle staten die partij zijn bij het Kinderrechtenverdrag. Op drie landen na – Somalië, de VS en Zuid-Soedan – zijn dat alle lidstaten van de VN en nog een drietal kleine entiteiten (Niue en de Cook-eilanden almede het Vaticaan): 193 staten-partijen in totaal. Het Geneefse Kinderrechtencomité heeft inmiddels dertien Algemene Aanbevelingen naar al deze staten doen uitgaan. Daarnaast stuurt het Comité aanbevelingen naar elk land apart (in de zogenaamde *Concluding Observations*) in het kader van de statenrapportage-procedure (zie <www.ohchr.org>).

Aanbevelingen van het Comité inzake de Rechten van het Kind om wetten en beleid in te voeren die geweld tegen kinderen, economische, seksuele en emotionele exploitatie, mishandeling en verwaarlozing moeten tegengaan, kunnen bijdragen aan het uitbannen van kindisme. Maar als we naar de omvang van onveilige gehechtheid van baby’s en peuters kijken (één op de drie kleintjes!), en naar de bijna niet de bevatten omvang van kindermishandeling in rijke landen (één op de tien kinderen!), dan is meteen duidelijk dat de *root causes* – de kernoorzaken en diepere motieven – van kindisme niet duidelijk zijn, en dus niet effectief kunnen worden aangepakt.

Een andere belangrijke stap in de goede richting is de aanbeveling door het Comité van Ministers van de Raad van Europa, aangenomen in december 2006, om wetgeving en beleid in te voeren om zogenaamd ‘positief opvoeden’ te bevorderen. Anti-kindistisch beleid zou omschreven kunnen worden als beleid dat leidt tot de algehele invoering van positief opvoeden. Door de Raad van Europa, die zetelt in Straatsburg, wordt positief opvoeden omschreven als “ouderlijk gedrag dat is gebaseerd op het belang van het kind; dat zorgzaam is en niet-gewelddadig; dat de eigenwaarde van het kind bevordert en dat zowel waardering als leiding omvat, met inbegrip van het stellen van grenzen, om de volledige ontplooiing van het kind mogelijk te maken” (Raad van Europa 2006).

Hoe fraai dit alles ook klinkt, we moeten wel beseffen dat het zowel vanuit Genève als vanuit Straatsburg om aanbevelingen gaat, zonder directe bindende rechtskracht. Aanbevelingen ook die niet of nauwelijks door de media worden opgepakt, en die dus niet doordringen tot het algemene publiek. Zo zullen we hierna nog zien dat inmiddels bijna de helft van de lidstaten van de Raad van Europa (22 van de 47) de aanbeveling heeft overgenomen om in het nationale familierecht een verbod op te nemen op het slaan en vernederen van kinderen door hun ouders. Nergens is dit echter gepaard gegaan met de essentie – de *raison d’être* – van dat verbod: het stelselmatig informeren van alle ouders over opvoeden zonder fysiek of geestelijk geweld, over respectvolle en (daardoor) effectieve vormen van opvoeden. Laat staan dat het ergens in Europa (bij mijn weten) tot verplichte vormen van opvoedingseducatie voor aanstaande ouders heeft geleid. Slaan en vernederen van kinderen is overigens niet zelden onderdeel van of de aanzet tot (meer) ernstige vormen van kindermishandeling.

We keren nog even terug naar Young-Bruehl. Het heeft niet zoveel zin, stelt zij in *Childism*, om kindermishandeling te bestuderen in termen van de verschillende vormen en gradaties van ouderlijk doen en nalaten: fysieke en/of emotionele mishandeling en/of verwaarlozing en/of seksueel misbruik. Dat leidt er slechts toe dat naar de stem van kinderen of van volwassenen die in hun jeugd één of meerdere vormen van kindermishandeling hebben ervaren, onvoldoende of in het geheel niet wordt geluisterd. Het is beter naar de motieven – de vooroordelen en projecties – van ouders te kijken. En naar de mate waarin die vooroordelen in de samenleving worden getolereerd of zelfs – onder het mom van *family values* – worden bekrachtigd. Die *family values*, gezinswaarden, omvatten namelijk niet de rechten van kinderen maar wel ouderlijke privileges die ook in de wetgeving zijn verankerd. En die bovendien niet of nauwelijks ter discussie staan. Op dit punt verlaat ik de analyse van Young-Bruehl om deze vanuit de optiek van de mensenrechten door te trekken naar het nationale familierecht in het algemeen en dat van Nederland in het bijzonder.

Kindistische wettelijke privileges

In een racistische maatschappij geniet een etnisch gedefinieerde groep wettelijke privileges ten opzichte van een andere etnisch gedefinieerde groep (of groepen). In een seksistische maatschappij geldt dat voor mannen ten opzichte van vrouwen (en voor hetero- ten opzichte van homoseksuelen). In een kindistische maatschappij kunnen we dus wettelijke privileges verwachten van volwassenen, inzonderheid ouders, ten opzichte van kinderen.

Uit het – deels nog onvoltooid – verleden zijn de privileges van blanken tegenover zwarten, ‘ariërs’ tegenover Joden (en andere groepen) en mannen tegenover vrouwen welbekend. Dit soort bevoorrechtiging wordt niet langer geaccepteerd en dient door wetgeving en beleid actief te worden bestreden. Staten die daarin te kort schieten, worden daarop aangesproken binnen en buiten

internationale gremia, met inbegrip van nationale en internationale rechters. Maar wettelijke privileges van volwassenen ten opzichte van kinderen worden nog steeds als vanzelfsprekend gezien, laat staan dat er verdragsverplichtingen bestaan om deze uit te bannen. Het gaat hierbij in essentie om twee wettelijke privileges, waarvan althans het eerste, zij het halfhartig, door Nederland is afgeschaft.

Volwassenen hebben nog steeds – in vijf van de zes landen – het privilege van geweld tegen kinderen: het zogenaamde ouderlijke tuchtigingsrecht. Hoewel Nederland dat recht in 2007 formeel heeft afgeschaft, is het slaan en vernederen van kinderen, onder het mom van disciplineren en onder het voorwendsel van privacy en recht op gezinsleven, in ons land nog steeds gemeengoed. Daarbij worden dan bovendien privacy en gezinsleven van volwassenen bedoeld, met uitsluiting van kinderen en met voorbijgaan aan wat de essentie van privacy is: bescherming van de persoonlijke (lichamelijke en geestelijke) integriteit. De term ‘pedagogische tik’ verbloemt nog steeds inbreuken op de persoonlijke integriteit die geen enkele volwassene zou dulden als het niet om zijn of haar eigen handelen ten opzichte van zijn of haar eigen kinderen ging.

Daarnaast hebben volwassenen, overal ter wereld, het privilege van *onvoorbereid ouderschap*, wat in veel gevallen neerkomt op een privilege van wreedheid tegen kinderen. We kunnen dit ook aanduiden als het privilege van het automatische ouderlijk gezag bij de geboorte van een kind. Ouderlijk gezag wordt door het familierecht – dus door de wetgever – toegekend zonder screening, voorbereiding of zelfs maar een opvoedingsbelofte. Doordat de wetgever ouderlijk gezag automatisch toekent, ook aan absoluut incompetente verzorgers – ouders die niet eens voor zichzelf kunnen zorgen noch de verantwoordelijkheid voor hun eigen leven en gezondheid aankunnen –, worden baby’s uitgeleverd aan dreigende of daadwerkelijke wrede of onmenselijke behandeling.

Ouderlijke incompetentie kan ook relatief zijn, in gevallen waarin intensieve begeleiding toch een minimaal verantwoorde verzorging en opvoeding mogelijk maakt. Bij absolute incompetentie moeten we denken aan vormen van emotionele blindheid die opvoederschap onverantwoord maken, zoals bij diepe hechtings- of (andere) zware empathiestoornissen. Het gaat dan om het ontbreken van empathisch en zelfreflectief vermogen, in het bijzonder bij psychiatrische aandoeningen die in ernstige mate gepaard gaan met de narcistische, obsessieve of hysterische karaktertrekken en vooroordelen waar Young-Bruehl over schrijft. Helaas wordt voor ‘onverantwoord opvoederschap’ de term ‘onverantwoord ouderschap’ gebruikt, maar ouders kunnen natuurlijk altijd begeleid worden in hun existentiële ouderrol, óók als zij niet de opvoeders van hun kind zijn doordat tijdig – waar mogelijk en noodzakelijk al prenataal – adoptie of andere vervangende gezinsopvoeding in of buiten de eigen familiekring is geregeld. Meewerken aan verantwoord opvoederschap is altijd verantwoord ouderschap.

Gaat het niet te ver het privilege van onvoorbereid ouderschap een privilege van wreedheid tegen kinderen te noemen? Is ons familierecht – onze wetgever en daarmee onze samenleving – wreed? Uitlevering aan ernstig dreigende wrede of onmenselijke behandeling is een grove schending van mensenrechten. Kan dat ook zo worden gezien als een pasgeborene – door het automatische ouderlijke gezag – wordt toevertrouwd aan absoluut incompetente verzorgers? Er is immers de hoop van zegen, dat wil zeggen de hoop op ingrijpen achteraf – als schade of ernstig gevaar is gesignaleerd en gemeld – door kinderbescherming en kinderrecht. Helaas moeten we, in het licht van onze huidige kennis over vroege hersenontwikkeling en ontwikkeling van veilige gehechtheid bij pasgeborenen, constateren dat postnataal ingrijpen, achteraf ingrijpen in ouderlijk gezag om ouderlijke rechten te beperken of te beëindigen, per definitie te laat is. De hersenen ontwikkelen zich – en veilige gehechtheid ontstaat – door intensieve en sensitieve interactie met de baby, door adequaat (in vaktaal

responsief) te voldoen aan diens basisbehoeften aan koestering, zorg en troost. Gezonde hersen- en gehechtheidsontwikkeling staat of valt met sensitief, responsief ouderschap. Incompetent ouderschap, onverantwoord opvoederschap, moet in het licht van onze huidige kennis over de levenslange medische, psychische, relationele en sociale gevolgen van vroegkinderlijke traumatisering – lees: van ernstig verstoorde hersenontwikkeling in de cruciale eerste levensjaren – beschouwd worden als wrede en onmenselijke behandeling van pasgeborenen. De hoop van zegen van het nationale familierechtelijke kinderbeschermingsrecht rechtvaardigt derhalve geenszins de schending van het internationale mensenrechtelijke verbod op wrede of onmenselijke behandeling. Ik zal hierna dan ook spreken van het wreedheidsprivilege als het om het privilege van onvoorbereid ouderschap, van automatisch ouderlijk gezag gaat.

Beide hierboven aangestipte ouderlijke privileges – het geweldsprivilege van het (formeel in ons land afgeschafte) ouderlijk tuchtigingsrecht en het wreedheidsprivilege van het onvoorbereid automatisch opvoederschap – kunnen anno 2012 beschouwd worden als wettelijke en sociale uitwassen van het oude vooroordeel dat kinderen het bezit van hun ouders zijn. Zoals eens zwarte slaven het bezit van blanken waren, formeel tot de afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën in 1863. En zoals eens vrouwen het bezit waren van mannen, waaraan in ons land weliswaar al in 1809 paal en perk werd gesteld door de afschaffing van het tuchtigingsrecht van de man, maar waarvan het laatste aperte bezitsprivilege pas verdween in 1991 door de strafbaarstelling van verkrachting van de vrouw binnen het huwelijk.

Het bezit van de sterkere of dominante partij (de vreemde ander-als-bezit, de vrouw-als-bezit, het kind-als-bezit) kan gewenst zijn – voor eigen profijt of gerief, voor eigen belangen of emotionele noden, voor eigen meerdere eer of glorie – maar het is en blijft bezit: een object waarover respectloos macht wordt uitgeoefend. Zogenaamd met de beste bedoelingen, zogenaamd uit liefde, zogenaamd om eigen bestwil. Zo'n bezitsobject kan ook ongewenst zijn: kinderen die er niet hadden mogen zijn, of 'vreemde' mensen die niet thuishoren in 'ons' land. Kinderen, of 'vreemde' mensen, die worden buitengesloten, verwaarloosd, vernederd, verwijderd. Dat kan met kinderen in bepaalde gezinnen gebeuren, met levenslange – en soms fatale – gevolgen. Of met 'vreemde' mensen in een bepaalde maatschappij – soms met genocidale consequenties, zoals in nazi-Duitsland. De geschiedenis van Korczak en zijn kinderen is bekend.

Gelukkig staat het kindistische geweldsprivilege thans wereldwijd ter discussie. Het VN-Kinderrechtenverdrag (officiële benaming: *Convention on the Rights of the Child*, afgekort CRC; in Nederlands: Verdrag inzake de Rechten van het Kind, afgekort: VRK), aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN op 20 november 1989 (voor Nederland in werking getreden op 8 maart 1995), wordt daartegen met wisselend succes ingezet. Eén op de zes landen heeft het privilege inmiddels afgeschaft (22 in Europa, 5 in Afrika, 3 in Zuid-Amerika, Israël, Nieuw-Zeeland). Maar nog nergens heeft dat geleid tot de wettelijke consequentie van verplichte oudercursussen over opvoeden zonder geweld ('positief opvoeden' in de terminologie van de Raad van Europa). Ook Nederland heeft dit privilege afgeschaft, in 2007. Artikel 1:247 lid 2 Burgerlijk Wetboek werd toen aangevuld met de zinsnede: "In de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe." Uit de parlementaire behandeling blijkt dat 'geweld' gelezen moet worden zoals door het Comité inzake de Rechten van het Kind bedoeld, en dus ook de zogenaamde 'pedagogische tik' omvat. Op het punt van de bescherming van de lichamelijke en geestelijke integriteit schept de wet sinds 2007 in principe volkomen rechtsgelijkheid tussen volwassenen en kinderen: *hitting people is wrong – and children are people too!*

De wetswijziging in 2007 ging echter niet gepaard met verplichte oudereducatie over positief opvoeden. Ja zelfs een publiekscampagne over het verbod op de ‘pedagogische tik’ bleef tot op heden achterwege. De invoering van het verbod op slaan en vernederen, en daarmee de formele afschaffing van het ouderlijk tuchtigingsrecht in ons land, kan derhalve als voornamelijk symbolisch worden gezien. Omdat er geen ruchtbaarheid aan de wetswijziging is gegeven, is de afschaffing van het parentiarchale tuchtigingsrecht nagenoeg onbekend. In de praktijk bestaat het geweldsprivilege in ons land nog volop. Hoe anders verliep dat in Zweden, waar het verbod op de ‘pedagogische tik’ in 1979 werd ingevoerd, en op de melkverpakking stond afgebeeld.

In tegenstelling tot het kindistische geweldsprivilege staat het kindistische wreedheidsprivilege echter niet eens ter discussie. Kinderrechten hebben er nog nergens toe geleid dat kinderen door kinderrechteneducatie op school en volwassenen in, bijvoorbeeld, aanstaande-vader- of moedergroepen op ouderschap worden voorbereid. Laat staan dat er sprake is van educatieve responsabilisering: schoolse en prenatale voorbereiding die ervan uitgaan dat opvoederschap aan bepaalde kinderrechterlijke criteria moet voldoen. Nog nergens mag ouderlijk gezag pas daadwerkelijk worden uitgeoefend als elementaire condities zijn vervuld. Nog nergens is een wettelijke minimumstandaard of wettelijk richtsnoer ingevoerd met noodzakelijke voorwaarden om, met steun van de omgeving, te kunnen voorzien in de basisbehoeften van een baby aan liefde en zorg. Ook bij aperte ongeschiktheid of grote noden van opvoeders wachten we af tot kinderen ernstig zijn beschadigd. Nog steeds regeert de kindistische leugen dat kinderen veerkrachtig zijn, of te jong om zich iets te herinneren. Maar het kinderlichaam ‘vergeet’ niet – zoals vroegere of latere psychische en gezondheidsproblemen laten zien. En veerkracht ontstaat juist door liefdevolle zorg.

Het SMECC-model

De gevolgen van het ontbreken van een wettelijke minimumstandaard voor opvoeding en opvoeders, en de daarmee samenhangende voorbereiding, educatie, brede facilitering en gerichte ondersteuning van ouders (volgens het hierna aan te stippen SMECC-model), zijn net zo onbekend als men in een kindistisch weggijkende samenleving mag verwachten. Om de belangrijkste gevolgen op een rij te zetten: één op de drie jonge kinderen is onveilig gehecht; één op de tien kinderen wordt elk jaar mishandeld of verwaarloosd (in rijke landen); één op de twintig baby’s wordt geslagen of door elkaar geschud (Nederland); één op de vijf volwassenen kampt met emotionele, gezondheids- en sociale problemen als gevolg van beschadigende jeugdervaringen (Willems 2012). Trauma’s, onveilige gehechtheid, vooroordelen, geweld, wreedheid ... ze worden nog steeds op grote schaal aan volgende generaties doorgegeven.

Zoals dat met vooroordelen – ‘wetende onwetendheid’ – gaat, laten niet alleen de menselijke maar ook de sociale en maatschappelijke, ja zelfs de economische kosten ons ogenschijnlijk koud. Slechte gezondheid, verslaving, criminaliteit, schooluitval, arbeidsuitval en uitkeringsafhankelijkheid als gevolg van incompetent en beschadigend opvoeden nemen we op de privileges-koop toe. Onvoorbereid ouderschap wordt niet als sociale misstand of economische kostenpost gezien.

Collectief lijken we niet geïnteresseerd in verspreiding van kennis over vroege kindontwikkeling en opvoeding – hersenontwikkeling, ontwikkeling van veilige gehechtheid, cruciale inzichten uit neurowetenschappen, ontwikkelingspsychologie, ontwikkelingspsychopathologie, pedagogiek, ouderbegeleiding ... Dat de kosten van kindisme voor de belastingbetaler een veelvoud zijn van anti-

kindistisch beleid, lijkt ons niet te deren. Of ligt juist in de enorme toename van onze kennis op al deze gebieden, en de economische reikwijdte daarvan, de kiem voor anti-kindistische hoop? De kiem van het verlangen naar – en de daarop gebaseerde inzet voor – een betere wereld? Verlangen en inzet op geleide van wetenschappelijke kennis en kinderrechten?

Zeker, er is hoop, er zijn gunstige tekenen. Het kind als – meer of minder gewenst – bezit maakt langzaam plaats voor het kind als – gewenst – subject van rechten. Maar het kindistisch vooroordeel dat met de mond ‘het belang van het kind’ vooropstelt maar in de praktijk laat wijken voor de luimen en privileges van volwassenen, is nog steeds dominant. Hoewel de privileges het familierecht betreffen, laten andere rechtsgebieden zien hoe die privileges – en de achterliggende vooroordelen en onwetendheid (tegen beter weten in) – ook daar doorwerken in achterstelling en beschadiging van kinderen. Zo bevatten het vreemdelingenrecht en het jeugdstrafrecht tal van regels en uitvoeringspraktijken die juist niet het ontwikkelingsbelang van kinderen dienen; die daarmee zelfs direct in strijd zijn. Kinderrechtenorganisaties, en de in 2011 in ons land aangetreden kinderombudsman, Marc Dullaert, komen daartegen terecht in het geweer. Ook het familierechtelijk geweldsprivilege – oudereducatie als wezenlijk onderdeel van het verbod op slaan en vernederen van kinderen – staat op hun agenda.

Met het familierechtelijk wreedheidsprivilege is dat helaas niet het geval. In Nederland steekt alleen de kinderrechtenorganisatie NoKidding op dit punt haar nek uit. NoKidding doet dat (onder leiding van directeur Friso van der Wal) door ons te confronteren met de omvang en – bovenal – de ernst van kindermishandeling, door de “pijn en beschadiging van het kind zichtbaar en voelbaar” te maken als basisvoorwaarde voor bewustwording, inzicht, gezamenlijke actie en maatschappelijke verandering (zie <www.no-kidding.nu>). Voor NoKidding begint de weg naar voorbereid ouderschap bij het ‘bewegen’ van het publiek – scholieren en volwassenen – als persoonlijk ‘geraakte’ omstanders van kindermishandeling. Raken en bewegen: “Dit doen wij, wat doe jij?”

Een andere kinderrechtenorganisatie, KinderrechtenNu (officieel Stichting Kinderrechten en Menselijke Ontwikkeling), brengt in een groeiend aantal gemeenten kinderen met elkaar en met volwassenen in gesprek over thema’s die direct raken aan het recht van het kind op voorbereide opvoeders. Ze doet dat door de inzet van jeugdambassadeurs (9 tot 12-jarigen), en aan de hand van een kinderrechtenchecklijst en het kinderrechtenspel, ontworpen door adviseur kinderp participatie en kinderrechten Willemijn Dupuis, oprichter van de Stichting (zie <www.kinderrechten.nu>).

In 2012 herdenken we de zeventigste sterfdag van Janusz Korczak, de Poolse kinderarts, pedagoog en “weeshuisopvoeder tussen de kinderen (...) die in 1942 met zijn tweehonderd kinderen en medewerkers meereisde naar de gaskamers van Treblinka” (Waaldijk 2008, p. 147). Alweer 91 jaar geleden schreef Korczak in de congresrede ‘De lente en het kind’ (Korczak 1921, p. 102):

“Men mag niets doen zonder voorbereiding, zonder kwalificatie, zonder toezicht, zonder verantwoording – zonder kwalificaties mag men niet eens schoenpoetser zijn. Zelfs een middel voor het poetsen van deurklinken dient geanalyseerd te worden of het geen gif bevat, geen bijtende, schadelijke eigenschappen heeft. Maar iedereen kan vader en moeder worden, wie dat ook maar wil. Om een stalletje met sodawater te openen, moet men een vergunning hebben, toestemming van de autoriteiten, en hier, waar een mens verwekt wordt, niets, behalve: ik had lust. (...) Zo kan het niet verder gaan, het moet eerst door de wetenschap en dan bij wet verboden worden.”

Wetenschap en wet kunnen voortplanting moeilijk verbieden, maar wel eisen dat zonder voorbereiding en screening aan de hand van een minimumstandaard aan niemand de zorg voor een pasgeborene wordt toevertrouwd, met andere woorden dat niemand (de bevoegdheid tot het uitoefenen van) ouderlijk gezag krijgt zonder dat bepaalde wettelijk vastgelegde minimale voorwaarden zijn vervuld. Deze minimale voorwaarden dienen in de minimumstandaard te worden opgenomen, en betreffen basale kwalificaties op het punt van kennis, inkomen, empathisch en zelfreflectief vermogen en kinderrechtelijk *commitment* van de opvoeders-in-spe. In Nederland hoeft daartoe slechts nadere invulling – en daadwerkelijke uitvoering – te worden gegeven aan het bepaalde in artikel 1:246 van ons Burgerlijk Wetboek. Dit artikel luidt:

“Onbevoegd tot het gezag zijn minderjarigen, zij die onder curatele zijn gesteld, en zij wier geestvermogens zodanig zijn gestoord dat zij in de onmogelijkheid verkeren het gezag uit te oefenen, tenzij de stoornis van tijdelijke aard is.”

‘Gestoorde geestvermogens’ is natuurlijk geen terminologie van deze tijd. Maar het hier bepaalde biedt wel een belangrijk aanknopingspunt voor modernisering en uitwerking van de wet, bijvoorbeeld in de volgende, eerder door mij bepleite vorm (Willems 2011; criteria ontleend aan Vopat 2007):

“Bevoegd tot het gezag zijn zij die vanaf de conceptie doch uiterlijk bij de geboorte van hun kind:

- a.) beschikken over basiskennis omtrent zwangerschapsgezondheid, babyzorg, voeding en opvoeding, blijkend uit schoolvak of cursus;
- b.) in geval van eerdere veroordelingen of maatregelen wegens (‘huiselijk’) geweld, kindermisbruik, verwaarlozing of mishandeling een succesvolle behandeling hebben ondergaan;
- c.) blijkens een medisch of psychiatrisch attest niet verslaafd zijn aan alcohol, nicotine of andere schadelijke drugs of lijden aan psychiatrische aandoeningen die een ernstige bedreiging vormen voor de totstandkoming van een veilige gehechtheidsrelatie met hun baby;
- d.) over een basisinkomen uit werk of uitkering beschikken, en over adequaat onderdak voor de verzorging van een baby;
- e.) bereid en in staat zijn tot het afleggen van een opvoedingsbelofte de rechten van hun kind te beschermen en er altijd voor het kind te zijn, hoe de relatie met de huwelijks- of samenlevingspartner zich ook moge ontwikkelen.”

In dit voorstel komen wetenschap en kinderrechten samen om tot responsabilisering van volwassenen te komen, en zo het einde in te luiden van het kindistisch wreedheidsprivilege. Het voorstel werpt een handschoen toe aan iedereen die van kinderen houdt en hun rechten wil bevorderen en beschermen; aan iedereen die, in alle ootmoed, een voorbeeld neemt aan Janusz Korczak.

Daarmee is uiteraard niet gezegd dat we er met dit voorstel zijn. Verre van dat. Of een wettelijke minimumstandaard nu in bovenstaande of in enigerlei andere vorm wordt ingevoerd, is van minder belang dan het besef, en het handelen naar het besef, dat zo’n standaard hooguit de spil kan zijn van een mééromvattend anti-kindistisch beleid. Een dergelijk beleid dient namelijk in nauwe samenhang op vijf deels in elkaar overlopende hoofdlijnen te worden gevoerd. Deze vijf hoofd- of krachtlijnen – de *Big Five* van de aanpak van kindisme en kindermishandeling – zijn samen te vatten onder het acroniem SMECC. SMECC staat voor School (kinderrechteneducatie en participatie), wettelijke Minimumstandaard, Educatie over positief opvoeden, *Child- & family-friendly policies* (de CLYCO-vijf) en *Continuum of care* (professionele zorgketen). Schetsmatig aangeduid, en met verwijzing naar de diverse bouwstenen voor het integrale SMECC-beleid in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (VRK), gaat het dan om:

1. School: het schoolcurriculum

In basis- en voortgezet onderwijs is kinderrechteneducatie een kerndoel, en in samenhang daarmee allerlei vormen van participatie op school en in de wijk alsmede educatie over kindermishandeling, democratisch ouderschap en positief opvoeden. Deze kinderrechteneducatie hoort integraal onderdeel te zijn van persoonlijke, sociale en burgerschapsvorming (zie artikel 29 alsook artikel 42 VRK).

Kortom: voorbereid ouderschap, als onderdeel van democratisch burgerschap, al op school en in de wijk laten beginnen.

2. Minimumstandaard: aanpassing Burgerlijk Wetboek artikel 1:246

De modernisering en concretisering van de toegang tot ouderlijk gezag aan de hand van een minimumstandaard (zie het voorstel hierboven met betrekking tot artikel 1:246 Burgerlijk Wetboek). Prenatale screening van ernstige risico's wordt aldus algemeen (en dus non-discriminatoire) en transparant gemaakt (als eis van rechtszekerheid). Bij niet voldoen aan de minimumstandaard kan hulp worden aangeboden en/of opgelegd (prenatale zorg en kindbescherming). Ook kan, in zorgvuldig overleg met alle betrokkenen, prenatale adoptie of andere vervangende gezinsopvoeding voorbereid worden, in of buiten de eigen familiekring. Hoofddoel is te zorgen voor competente opvoeders aan elke wieg en een einde te maken aan de wettelijke 'uitlevering' van pasgeborenen aan situaties van wrede of onmenselijke behandeling (zie artikel 19 en artikel 37a VRK).

Kortom: door een wettelijke minimumstandaard aanstaande ouders in hun verantwoordelijkheid plaatsen, als ouders-en-opvoeders òf als ouders-niet-opvoeders van hun kind.

3. Educatie – met inbegrip van emancipatie en empowerment

Informatie en educatie over positief opvoeden invoeren voor alle aanstaande opvoeders vanaf kindwens en/of zwangerschap (zie artikel 5, artikel 18 lid 2, artikel 24 lid 2 en artikel 42 VRK). Educatie staat daarbij in het teken van emancipatie: beide ouders zijn verantwoordelijk en moeten hun zorgtaken kunnen delen (artikel 18 lid 1 VRK). Alsook in het teken van *empowerment*: alle ouders hebben recht op algemene en specifieke steun (artikel 18 lid 2 en artikel 19 lid 2 VRK).

Kortom: door educatie aanstaande ouders in hun kracht plaatsen.

4. Child- & family-friendly policies: kindvriendelijk CLYCO-beleid

Uitbouw van kind- en gezinsvriendelijke wetgeving en beleid, in het bijzonder met betrekking tot de vijf – aan de hand van een tweede acroniem: CLYCO – hieronder kort aangestipte punten. CLYCO staat voor *Child care* (kinderopvang), *parental Leave* (ouderschapsverlof), *positive Youth policy* (positief jeugdbeleid), *Community* (omgeving, buurt, wijk) c.q. (pedagogische) *Civil society* en *parent Organization and participation* (ouderorganisatie en ouderparticipatie). CLYCO gaat over ouderschapsversterking op vijf nauw samenhangende en elkaar deels overlappende gebieden.

4.1 Child care (kinderopvang)

Ruime facilitering en stimulering van oudereducatie, *empowerment* en emancipatie door c.q. in combinatie met ingrijpende verbetering van de kinderopvang (artikel 4 en artikel 18 lid 3 VRK).

Kinderopvang staat in het bijzonder in dienst van de gezonde fysieke, emotionele, sociale en morele ontwikkeling van de peuter (artikel 6 lid 2 en artikel 24 VRK).

4.2 (Parental) Leave (ouderschapsverlof)

Ruime facilitering en stimulering van oudereducatie, *empowerment* en emancipatie door de introductie van vader- en moedergroepen, bijvoorbeeld in de vorm van pre- en postnatale workshops bij de Centra voor Jeugd en Gezin, in combinatie met uitbreiding van zwangerschapsverlof, aanstaande-vaderverlof en ouderschapsverlof (artikel 4, artikel 18 lid 2 en artikel 27 lid 3 VRK). Ruim ouderschapsverlof staat in het bijzonder in dienst van de gezonde hersen- en gehechtheidsontwikkeling van de baby (artikel 6 lid 2 en artikel 24 VRK).

4.3 (Positive) Youth policy (positief jeugdbeleid)

Ruime facilitering en ondersteuning van ouders, kinderen en gezinnen door c.q. in combinatie met bevordering van positief jeugdbeleid (“het stimuleren en ondersteunen van de normale ontwikkeling van de jeugd”) en jeugdparticipatie met inbegrip van actieve deelname aan spel, sport, kunst, cultuur en natuur (artikel 6 lid 2, artikel 12 en artikel 31 VRK).²

4.4 Community en/c.q. pedagogische Civil society

Versterking van de zogenaamde pedagogische *civil society* (De Winter 2011) in de buurt (*community*) en in het land (*society*), om te beginnen door publiekscampagnes over en brede bewustwording van kindermishandeling en toxische sociale factoren enerzijds en kinderrechten en positief opvoeden in en om het gezin – en ieders verantwoordelijkheid daarbij – anderzijds (artikel 3, artikel 5 en artikel 42 VRK).

4.5 (Parent) Organization (ouderorganisatie en ouderparticipatie)

Verbeterde organisatie van ouders en brede ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid, op macro-niveau bijvoorbeeld de oprichting van een Sociaal-Pedagogische Raad (zie Willems 2003, pp. 13-15).

Kortom: met kindvriendelijk beleid alle ouders en aanstaande ouders ruimhartig faciliteren.

5. Continuum of care: een professioneel zorgcontinuüm

Voortgaande verbetering en professionalisering van het *Continuum of care*, een professioneel zorgcontinuüm (artikel 3 lid 3 VRK), voor Nederland op alle RAAK-*proof*-punten³ voor Centra Jeugd en Gezin (zie Kooijman 2011, checklist bijlage 4). Tot deze RAAK-*proof*-punten horen onder andere de volgende twee kernpunten: “Alle ouders worden voorgelicht over geweldloos [lees: positief] opvoeden. Alle zwangere vrouwen [en hun levenspartners] worden gescreend op risicosituaties.” In essentie gaat het om het effectief hanteren van de verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in samenhang met de RAAK-aanpak qua:

² Informatie over positief jeugdbeleid en over jeugdparticipatie en is te vinden op de website van het Nederlands Jeugdinstituut, <www.nji.nl>. Zie met betrekking tot het recht van het kind op (contact met de) natuur <www.iederkindheeftrechttopnatuur.nl>.

³ RAAK staat (thans) voor Regionale Aanpak Kindermishandeling, maar (oorspronkelijk) ook voor Reflectie- en Actiegroep Aanpak Kindermishandeling (Kooijman 2011, p. 9). De auteur van deze bijdrage is mede-oprichter en oud-bestuurslid van de Stichting RAAK en was lid van de landelijke Stuurgroep Aanpak Kindermishandeling (zogenoemde Commissie Opstellen) die op de RAAK-implementatie toezag.

1) *preventie*: pre- en postnatale zorg- en opvoedingseducatie en zwangerschaps-, babyzorg- en opvoedingsondersteuning (artikel 18 lid 2, artikel 19 lid 2 en artikel 24 VRK);

2) *interventie* door maatschappelijk werk of andere instellingen, jeugdzorg en – als sluitstuk – kinderbescherming: vrijwillige en maatregelhulp (artikel 19 lid 2 VRK); en

3) *trauma-reparatie*: diagnosestelling en behandeling in gevallen van kindermishandeling, zodat de cyclus van geweld en transgenerationale traumatisering wordt gestopt (artikel 39 VRK).

Kortom: in een zorgcontinuüm ouders en aanstaande ouders waar nodig professioneel informeren, terzijde staan en ondersteunen, met (maatregelen van) kinderbescherming als sluitstuk.

Het bovenstaande SMECC-model is elders meer uitgebreid beschreven en toegelicht (Willems 2012). Op deze plaats moet worden volstaan met het onderstrepen van het belang van de samenhang in anti-kindistisch beleid langs alle vijf genoemde krachtlijnen: school(curriculum), minimumstandaard, oudereducatie, kindvriendelijk beleid en professioneel zorgcontinuüm. Na de tot op heden vrijwel symbolisch gebleven afschaffing van het geweldsprivilege in het familierecht – aanpassing zonder effectieve uitvoering van de wet – zit niemand, althans geen kind, te wachten op een even symbolische afschaffing van het familierechtelijke wreedheidssprivilege. De afschaffing van beide privileges dient te zijn ingebed in effectieve investeringen in faciliterend en flankerend beleid.

Tot slot: wat kunnen we Korczak antwoorden?

Door zijn leven en zijn dood voor en met kinderen blijft Korczak ons de vraag stellen: hoe staat het met de rechten van het kind in jouw land, in jouw tijd, in jouw leven? Korczak vraagt ons wat anno 2012 voor kinderen en hun rechten is bereikt. Wat kunnen wij antwoorden? Respect voor het kind en zijn rechten zijn universeel mensenrechtelijk erfgoed geworden sinds de aanvaarding van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in 1989. Van de twee centrale kindistische privileges – het geweldsprivilege van het ouderlijk tuchtigingsrecht en het wreedheidssprivilege van het onvoorbereid ouderschap – staat de afschaffing van het eerste wereldwijd op de agenda. Maar de universele rechten van het kind vereisen van overheden meer dan de formele afschaffing van het ouderlijk tuchtigingsrecht en de meer of minder symbolische familierechtelijke normering van opvoeden zonder geweld, opvoeden zonder vernederen en slaan.

De Janusz Korczak Stichting viert dit jaar haar zesde lustrum (1982-2012). In de bundel ter gelegenheid van het derde lustrum (in 1997) – met de treffende titel *De ongehoorde rechten van het kind* – merkte Theo Cappon op dat we “met Janusz Korczak oog in oog [staan] met discriminatie, vooroordeel en rassenhaat.” En hij vervolgde (Cappon 1997, p. 46):

“In zijn geschiedenis ligt een les voor de toekomst. Onze multi-etnische samenleving kan alleen maar bestaan bij de gratie van de uitspraak dat in de gelijkwaardigheid van mensen de grondslag ligt voor een verdraagzame samenleving. We kunnen onze opvoeding hierop richten.”

De afgelopen vijftien jaar hebben de betekenis en het belang van deze woorden verder aangescherpt. Het is nu meer dan ooit niet alleen een kwestie van kunnen: we móeten onze opvoeding – op geleide van een nauwelijks nageleefde maar cruciale bepaling in het Kinderrechtenverdrag: artikel 29 VRK –

richten op gelijkwaardigheid en verdraagzaamheid. Maar daartoe dienen alle opvoeders wel in hun kracht en in hun verantwoordelijkheid te worden geplaatst.

Elisabeth Young-Bruehl laat ons in en door haar scherpe analyse van kindisme zien dat we, ook zeventig jaar na Korczak, nog steeds oog in oog staan met discriminatie, vooroordeel, geweld en wreedheid tegen kinderen. In deze bijdrage heb ik gepoogd dit inzicht toe te passen op wettelijke privileges die moeten worden afgeschaft en omgesmeed tot speerpunten van anti-kindistisch beleid langs de vijf krachtlijnen van het SMECC-model.

In dezelfde hierboven aangehaalde bundel stelt Kees Waaldijk dat “wreedheid en verhongering tegenwoordig minstens even verbreid [zijn] in de wereld van kinderen als vroeger” (Waaldijk 1997, p. 84). Daaraan kunnen we – drie lustra verder – toevoegen: óók in rijke landen, óók in Nederland, waar verhongering zowel slaat op emotionele en morele verhongering als op vormen van ongezonde (op)voeding die leiden tot overgewicht en obesitas bij een steeds groter aantal kinderen. Ook aan deze vormen van verhongering liggen uiteindelijk het geweld en de wreedheid van kindistische privileges ten grondslag.

Samenvattend: zeventig jaar na Korczak zijn er diverse positieve ontwikkelingen op het gebied van kinderrechten te melden. Maar hoe kunnen we Korczak uitleggen dat we nog steeds niet hebben afgerekend met de misstand van onvoorbereid ouderschap? Zal een breder besef van kindisme kunnen bijdragen aan het aanpakken van die misstand? Zou een Anti-kindismeverdrag, een Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Discriminatie en Geweld tegen Kinderen, dan in zicht komen? Een verdrag – of een aanvullend protocol bij het Kinderrechtenverdrag – dat een einde maakt aan oude maar tot wreedheid tegen kinderen leidende ‘volwassen’ privileges?

Dankzij onze enorm toegenomen kennis over vroege kindontwikkeling (neurowetenschappen, ontwikkelingspsychologie) en over positief opvoeden weten we hoe we de zwakke uitwerking van het Kinderrechtenverdrag kunnen verstevigen. Het verlangen naar een betere wereld dat Korczak zijn kinderen meegaf, kunnen we vertalen naar mensenrechten en rechten van het kind op vijf krachtlijnen van samenhangende wetgeving en beleid: de *Big Five* van SMECC.

Een minimumstandaard voor de uitoefening van ouderlijk gezag is daarbij een belangrijke stap wèg van de kindistische bezitstraditie. Artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag bepaalt voor overheden, wetgevers, rechters en alle instellingen die met en voor kinderen en ouders werken, dat het ontwikkelingsbelang van kinderen waar enigszins mogelijk vóór de belangen van volwassenen dient te gaan. Artikel 18 van het Verdrag stelt dat het ontwikkelingsbelang van kinderen de allereerste zorg van ouders is. Van de hand van de Amerikaanse rechtsgeleerde en filosoof James Dwyer verscheen vorig jaar een briljant pleidooi voor de morele superioriteit van kinderen: *Moral Status and Human Life: The Case for Children's Superiority*. Zelfs wie niet verder wil gaan dan de internationale consensus van het geprioriteerde ontwikkelingsbelang van kinderen, kan de woorden ter harte nemen in het slothoofdstuk van Dwyers boek (Dwyer 2011, p. 189; vertaling JW):

“Zelfs als we niet verder willen gaan dan aan te nemen dat kinderen en volwassenen dezelfde morele status hebben, dan nog is de opvatting dat ouders een bezitsachtig recht hebben ten aanzien van de opvoeding van hun kinderen, verfoeilijk. Ouderschap moet gezien worden als een toevertrouwde rol die eerder bij wijze van gunst dan als recht wordt vervuld. Een gunst die wordt verleend in de mate dat het belang van het kind ermee is gediend.”

Naschrift: Kindisme en bloedband-ideologie

Voor een uitspraak waarin het hechttingsbelang van een pleegkind prevaleerde boven het door de gehoorde deskundigen (de GZ-psychologen Hamel en Tabak) tegen beter moeten weten in verdedigde zogenaamde bloedband-criterium, zie de commentaren bij en de uitspraak van Rechtbank Groningen 22 mei 2012 in *Het Kind Eerst* 2012 nr. 4 , pp. 4-21 (<www.hetkindeerst.nl>).⁴

Als een kind uit de mis(be)handeling geplaatst is en in een pleeggezin is opgenomen, is het belang van het kind bepalend als de ouders het kind weer opeisen. Bij dat belang speelt het gehechtheids criterium de hoofdrol maar nog steeds wordt het ideologische (kindistische) ‘bloedbandcriterium’ gehanteerd – óók door deskundigen die beter moeten weten.

Rechtbank Groningen, Sector Civielrecht, Meervoudige kamer, Beschikking d.d. 22 mei 2012 (<www.rechtspraak.nl>):

“Vader is ontheven uit het gezag, dat hij sinds 2008 had, van nu zevenjarige dochter, die sinds haar eerste levensjaar in een pleeggezin verblijft. Vader had haar van daaruit in juni 2010, zonder overleg, meegenomen naar het buitenland, van waaruit ze in december 2010 opgehaald is om weer bij het pleeggezin te worden geplaatst. De rechtbank acht, nu het kind gedurende een bepaalde periode óf met toestemming van de gezagsouder óf onder vigeur van een jeugdbeschermingsmaatregel niet in het gezin van de gezagsouder heeft verbleven, artikel 1:268 lid 2 BW [Burgerlijk Wetboek] van toepassing.

Getoetst is derhalve of voortzetting van de plaatsing in het pleeggezin van het kind noodzakelijk is en of terugkeer naar de vader ernstig nadeel voor het kind meebrengt, waarbij het belang van het kind – mede op grond van artikel 3 VRK [Verdrag inzake de Rechten van het Kind] – de eerste overweging is.

Mede op grond van uitgebrachte deskundigenrapportages heeft de rechtbank geoordeeld dat het woonperspectief van het kind in het pleeggezin ligt, en dat het gezag van vader zich daarmee niet verdraagt.

Daarbij zijn de conclusies van de deskundigen dienaangaande niet gevolgd nu de rechtbank deze niet vindt voortvloeien uit de gerapporteerde bevindingen en voorts het door de deskundigen gehanteerde criterium, de bloedband, niet juist acht.

Hechttings- en loyaliteitsproblematiek zijn leidend geweest in de afweging van de rechtbank. De belangen van het kind dienen in deze te prevaleren boven het belang van de gezaghebbende ouder om het kind in zijn eigen gezin te kunnen opvoeden.”

⁴ Respectievelijk: Huub van 't Hek, ‘Waar is het kind geworteld?’ *Het Kind Eerst* 2012/4, pp. 4-5; ‘[Rechtbank oordeelt:] Het kind eerst’ – hoofdredactioneel commentaar, pp. 6-8; Beschikking Rechtbank Groningen 22 mei 2012, pp. 9-21. (Reacties op <www.hetkindeerst.nl>.)

Lijst van aangehaalde literatuur

- Cappon, Theo, 'Janusz Korczak in Nederland,' in: Janusz Korczak Stichting (red.), *De ongehoorde rechten van het kind*, Janusz Korczak Stichting, Amsterdam 1997, pp. 39-48
- Dwyer, James G., *Moral Status and Human Life: The Case for Children's Superiority*, Cambridge University Press, Cambridge (etc.) 2011
- Kooijman, Klaas, *Niets doen is geen optie! Verder met de aanpak van kindermishandeling*, Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht 2011 (<www.nji.nl>)
- Korczak, Janusz, 'De lente en het kind (1921),' in: Janusz Korczak (red. René Görtzen), *Het recht van het kind op respect*, SWP, Amsterdam 2007, pp. 94-115
- Narvaez, Darcia, 'Is prejudice against children universal? Are you a "childist"? Test yourself' (*Psychology Today*, Moral Landscapes, 22 april 2012), online: <www.psychologytoday.com/blog/moral-landscapes/201204/are-you-childist-test-yourself>
- Raad van Europa, Recommendation (2006)19 of the Committee of Ministers to member states on policy to support positive parenting, online: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507&Site=CM>>
- Rechtbank Groningen 22 mei 2012, beschikking Rechtbank en commentaren hoofdredactie, *Het Kind Eerst* 2012, nr. 4, pp. 4-21
- Vopat, Mark C., 'Parent Licensing and the Protection of Children,' in: Samantha Brennan and Robert Noggle (eds.), *Taking Responsibility for Children*, Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario, Canada 2007, pp. 73-96
- Waalwijk, Kees, 'Janusz Korczak, pionier van de rechten van het kind,' in: Janusz Korczak Stichting (red.), *De ongehoorde rechten van het kind*, Janusz Korczak Stichting, Amsterdam 1997, pp. 84-97
- Waalwijk, Kees, 'Janusz Korczak (1878-1942): Pedagoog en weeshuisopvoeder tussen de kinderen,' in: Tom Kroon & Bas Levering (red.), *Grote pedagogen in klein bestek*, SWP, Amsterdam 2008, pp. 147-151
- Westman, Jack C., *Licensing Parents: Can We Prevent Child Abuse and Neglect?* Perseus Publishing, Cambridge, Massachusetts 1994
- Westman, Jack C., with Victoria Costello, *The Complete Idiot's Guide to Child & Adolescent Psychology*, Alpha Books, New York 2011
- Willems, Jan CM (1992), 'Van parentiarchie naar Vadertje Staat,' *Nemesis* 1992, nr. 3, pp. 8-23 (online: <www.tijdschriftnemesis.nl/jaargang1992.html>, *Nemesis* 8 (1992) nummer 3 mei/juni)
- Willems, Jan CM (1998), *Wie zal de Opvoeders Opvoeden? Kindermishandeling en het Recht van het Kind op Persoonswording* (dissertatie Universiteit Maastricht 1998), T.M.C. Asser Press, Den Haag 1999
- Willems, Jan CM (2000a), 'Kindervolkenrecht en Trias pedagogica,' in: J.R.M. Gerris (red.), *Preventie van binnenuit*, Van Gorcum, Assen 2000, pp. 15-30
- Willems, Jan CM (2000b), 'Het belang van het kind, de rechten van het kind, hechting en verwerking: Vier katalysatoren in de humanitaire ontwikkeling naar preventieve opvoedingsfacilitering en uitbanning van transisme,' in: M. Bouverne-De Bie, R. Roose (red.), *Opvoedingsondersteuning en jeugdzorg*, Academia Press, Gent 2000, pp. 5-41
- Willems, Jan CM (2000c), 'Kindermishandeling en mensenrechten,' *NJB (Nederlands Juristenblad)* 2000, pp. 1237-1240 (<www.njb.nl>, Artikelen/Archief, 2000, NJB afl. 2000/25)
- Willems, Jan CM (2003), *A world fit for children: van liefdadigheid naar gedeelde verantwoordelijkheid*; Oratie VU 24 april 2003, SWP, Amsterdam 2003
- Willems, Jan CM (2011), 'Prikpil of prenatale aanpak: pleidooi voor een minimumstandaard,' *FJR-Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2011, pp. 161-163 (afl. 6, juni 2011)
- Willems, Jan CM (2012), 'Principles and promises in the Convention on the Rights of the Child and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities,' in: Lisa Waddington, Gerard Quinn, Eilionoir Flynn (eds.), *European Yearbook of Disability Law – Volume 3*, Intersentia, Cambridge (etc.) 2012, pp. 59-100
- Winter, Micha de, *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding: Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*, SWP, Amsterdam 2011
- Young-Bruehl, Elisabeth, *Childism: Confronting Prejudice Against Children*, Yale University Press, New Haven and London 2012.

Over de auteur

Jan CM Willems (1952) werkt aan de Universiteit Maastricht aan de ontwikkeling van het door hem geïnitieerde onderzoeksgebied Children's Rights and Human Development. Daarnaast verzorgt hij Engelstalig juridisch onderwijs in de rechten van de mens aan de Universiteit Maastricht en interdisciplinair onderwijs in de rechten van het kind aan het University College Maastricht. Vanaf het eerste uur (1981) was hij betrokken bij de ontwikkeling van probleemgestuurd onderwijs aan de nieuwe rechtenfaculteit van de UM (destijds nog Rijksuniversiteit Limburg genaamd), waar hij pionierde met vernieuwend onderwijs op het gebied van volkenrecht en 'rechtvaardige oorlog' en recht en rassendiscriminatie. Hij is verbonden aan de Capaciteitsgroep Internationaal en Europees Recht en het Maastrichts Centrum voor de Rechten van de Mens.

In 1998 promoveerde hij op het mensenrechtelijk-psychologisch-pedagogisch standaardwerk *Wie zal de opvoeders opvoeden?* In 1999 stond hij aan de wieg van de Stichting RAAK (Reflectie- en Actiegroep Aanpak Kindermishandeling) waarvan hij bestuurslid was tot 2009. Tussen 2002 en 2009 bekleedde hij aan de Vrije Universiteit in Amsterdam de eerste kinderrechtenleerstoel in Nederland, als bijzonder hoogleraar in de Rechten van het Kind in het perspectief van de Internationale Mensenrechten vanwege de Stichting Defence for Children International-Nederland.

Hij was lid van de door de minister voor Jeugd en Gezin ingestelde Stuurgroep Aanpak Kindermishandeling (2008-2010; Eindrapport januari 2011), en adviseerde en adviseert diverse organisaties op het gebied van kindermishandeling en kinderrechten, vanaf medio 2012 onder andere als bestuurslid van de Stichting NoKidding-*Stop kindermishandeling!*

Willems is auteur en redacteur van tal van artikelen en boeken over de rechten en de ontwikkeling van kinderen en de structurele preventie van kindermishandeling.

Over deze bijdrage

Deze bijdrage is de enigszins aangevulde versie van een hoofdstuk in Helma Brouwers en Theo Cappon (red.), *Het verlangen naar een betere wereld*, Jaarboek 2012, Janusz Korczak Stichting, Amsterdam 2012 (<www.korczak.nl>).

Het *Jaarboek 2012* zal op 6 oktober 2012 ten doop gehouden worden tijdens de Korczak Jubileumdag in het Kinderrechtenhuis in Leiden (<www.kinderrechtenhuis.nl>). Er worden dan drie jubilea herdacht (in de woorden van de redactie): “Precies *honderd jaar geleden*, in 1912, werd Dom Sierot (Het huis der wezen) geopend in de Krochmalnastraat in Warschau. Korczak startte hier met 50 kinderen. Zelf woonde hij in het zolderkamertje. Het weeshuis kreeg al gauw de naam ‘Republiek der kinderen’; er was een kinderparlement, een kinderrechtbank en een krant die door kinderen werd gemaakt. Kinderen werden er volstrekt serieus genomen. [Dertig jaar later, nu] *zeventig jaar geleden*, op 5 of 6 augustus 1942: alle bewoners van het weeshuis (200 kinderen en hun opvoeders) worden via de Umslagplatz naar Treblinka gedeporteerd. Korczak gaat vrijwillig mee. Niemand is teruggekeerd ... In 1982, nu alweer *dertig jaar geleden*, werd de Korczak Stichting Nederland opgericht.”
